

FEHMI AJVAZI

24 MARTIE

CRONICA INFERNULUI KOSOVAR

Povestire, jurnal, meditație

Traducerea din limba albaneză de
Marius Dobrescu

CORINT
BOOKS
—2019—

Poveste fără sfârșit

Anul 1999. Anul în care ia sfârșit secolul XX. Acest an, chiar de la începutul lui, a adus în Kosova multă violență și teroare, multă încrâncenare și multe crime. Cumva a semănat cu cel anterior, deși, pas cu pas, zi de zi, situația a devenit din ce în ce mai gravă. Luptele dintre forțele Armatei de Eliberare din Kosova* și cele sârbe nu s-au întrerupt, în ciuda tentativelor internaționale de a se ajunge la un armistițiu, de fapt, în ciuda încercărilor de a pune capăt focului. Ba chiar, ici-acolo, s-au intensificat, au devenit mai crâncene. La 15 ianuarie a avut loc masacrul de la Reçak. Această întâmplare cutremurătoare, care a îngrozit lumea, a fost socotită de șeful Misiunii de observatori a ONU, domnul William Walker, drept crimă împotriva umanității. Amploarea măcelului i-a șocat pe toți, din țară și din afara

* Armata de Eliberare din Kosovo (varianta albaneză *Kosova*) sau UÇK (albaneză *Ushtria Çlirimtare e Kosovës*) a fost o organizație de gherilă separatistă formată din albanezi kosovari, având ca scop obținerea independenței Kosovo față de Iugoslavia la sfârșitul anilor 1990 (n. red.).

ei. În urma acestei catastrofe, lucrurile au luat o nouă întorsătură. S-a văzut clar că evenimentele din Kosovo se îndreptau spre catastrofă.

După Reçak, presiunea politică internațională asupra Belgradului a crescut incredibil de mult, fiind adesea însoțită de amenințarea unei intervenții armate a pactului NATO.

Ca rezultat al situației create, între 6 și 23 februarie, s-a organizat Conferința de la Rambouillet privind Kosovo. Obligat de constrângerile de la nivel mondial, dictatorul sârb [Slobodan] Milošević, un politician cu idei naționalist-comuniste totalitare, a acceptat începerea tratativilor dintre Belgrad și Priština, dar încercând mereu, conform stilului său, să ascundă realitatea și să ignore cealaltă tabără, pe albanezi și pe responsabili internaționali. El a trimis la Rambouillet o delegație mixtă din punct de vedere etnic (conform formulei de reprezentare) și, evident, de nivelul al doilea, ca să nu spun de al treilea. Ba chiar, dacă ar fi să ne luăm după nivelul politic și intelectual, de nivelul al cincilea sau chiar al șaselea. Rezultatul tratativilor a devenit repede cunoscut: delegația sârbă nu numai că a sabotat dialogul, dar a și persiflat, încă de la început, necesitatea acestuia. Nesocotind importanța și scopul discuțiilor, formatul și programul lor.

După cum au înțeles repede toți, deși a participat la tratative, delegația sârbă nu avea să semneze niciun fel de înțelegeri care nu conveneau Belgradului. Astfel, era clar că Serbia nu va face niciun fel de compromis pe teren, sub nicio formă, și că avea să ignore și să saboteze negocierile.

Delegația trimisă la Rambouillet chiar așa a procedat, iar la Belgrad s-a întors cu mâinile goale. Delegația noastră a semnat tratatul de la Rambouillet. Cu această uvertură balcanică de la Paris s-a blocat și varianta tratatelor. S-au epuizat, așadar, toate căile posibile de a fi găsită o rezolvare politică pentru Kosova la masa negocierilor. Eșecul Conferinței de la Rambouillet a adus în prim-plan varianta utilizării forței militare în conflictul din Kosova. Nu putea exista o rezolvare politică a problemei kosovare chiar dacă s-ar fi inițiat alte tentative de dialog, deoarece Belgradul decisese să nu accepte nicio opțiune pașnică. Întrucât tratativele de la Rambouillet eșuaseră, comunitatea internațională a optat urgent pentru pregătirea unei intervenții armate. NATO a început pregătirile de război. La fel și Serbia.

Înainte de debutului bombardamentelor aliate, pentru albanezii care nu părăsiseră Kosova aveau să urmeze două-trei săptămâni dramatice. Violențele au sporit peste tot, iar Belgradul a adus pe teritoriul Kosovei întăriri constând în forțe militare și polițienești. Un întreg cortegiu de amenințări, de măsuri represive, de violențe împotriva populației civile a creat o situație insuportabilă, absurdă. Confruntările dintre UÇK și forțele sârbe s-au intensificat. Teroarea sârbă și-a făcut simțită prezența pe străzi, în piețe, în localități, în cartiere, la sat și la oraș. Pe de altă parte, chiar și puținele relații de bună vecinătate care existaseră între albanezi și sârbi au fost întrerupte. Contactele s-au rărit de tot, la fel raporturile dintre civilii albanezi și sârbi, cele comerciale, de afaceri etc.

Situația s-a deteriorat în mod dramatic. Războiul, sau amenințarea lui, a început să apară și în zonele unde înainte fusese liniște, în sate și orășele. Mobilizarea civililor sau a diferitelor grupări paramilitare, concentrarea și staționarea în Kosovo a forțelor militare și de poliție i-au făcut pe optimiștii din țară și din afara ei să-și piardă orice iluzie că Serbia va putea să se gândească sau să fie de acord cu vreo rezolvare politică a problemei kosovare la masa tratativelor.

Începutul lui martie a clarificat situația: ori confruntări masive între albanezi și sârbi, ori bombardamente NATO. Nu exista loc de compromis, „punct de referință” de la care să se spere că lucrurile vor avea o altă desfășurare. Kosovo a intrat în luna martie 1999 „la braț” cu toate nenorocirile și ororile lumii. Martie este o lună simbolică în mitologie. În lumea antică, ea era legată de Ares, zeul războiului! La fel am început și noi să vedem lucrurile. În atmosfera cruntă, presărată cu lupte, teroare și haos ce se întindea peste Kosovo, oameanii și-au imaginat toate nenorocirile posibile, convinși fiind că ceva important și decisiv avea să li se întâmple chiar în această lună. Eram bântuiți de o mulțime de nedumeriri: ce se va petrece, concret, în ce zi, cum și cât va dura, cu ce urmări.

Mai rău de atâta nu se putea! În acest cerc vicios al întrebărilor și al dilemelor care stăruiau în mințile oamenilor, își făcuse loc un sentiment general de panică. Nouă, celor care, într-un fel sau altul, hotărâserăm să nu plecăm, ne era greu să gândim și să existăm. Nouă, celor care ne aflam în Kosovo la acest sfârșit de iarnă cumplit și însângerat, nu ne

era dat să vedem în jur decât întuneric și sălbăticie. Este adevărat că întrebările și îndoielile legate de situația în care ne aflam ni le puneam în liniște, în sinea noastră. Da, răspunsul la întrebări și îndoieli era un monolog cumplit, era dezbaterea noastră cu noi înșine, având ca punct de pornire realitatea cumplită pe care o trăiam. Doar morții puteau fi departe de această realitate și de ceea ce avea să se mai întâmple. Înainte de toate, în fața noastră se desfășura o dramă de neînțeles. Iar noi viețuiam pe două planuri, în realitate și în irealitate. Iar între ele se zbătea o întrebare venită parcă din altă lume: va fi oare bombardat Belgradul?

Răspunsul a apărut imediat după finalizarea (ca să spunem așa) tratativelor de la Rambouillet. În liniște și fără nicio reținere am spus cu toții: să se bombardeze! Acesta avea să fie un moment într-adevăr istoric: ordinul de a se bombarda Belgradul. Iată vestea mult așteptată, entuziasmantă, festivă, istorică și dumnezeiască. Intervenția sau prezența unei forțe militare străine în Kosova fusese cerută de mii de ori la protestele și demonstrațiile noastre din ultimii ani. Pe la mijlocul lunii martie, odată cu rezolvarea dilemei „se va interveni sau nu?” (căci posibilitatea intervenției militare tindea să se confirme sută la sută), în mințile oamenilor se instalase o întrebare capitală, căreia nu-i putea răspunde nimeni: ce se va întâmpla pe teritoriul Kosovei după începerea bombardamentelor? Eh, aceasta era o întrebare alcătuită din milioane de subîntrebări, iar acele subîntrebări erau formate din milioane de microîntrebări:

într-adevăr, oare ce urma să se întâmple? Fiecare dintre noi avea propriile temeri. Deși era o întrebare normală și necesară, sensul ei era sumbru. Fără discuție, alături de dorința aprinsă ca bombardamentele să înceapă cât mai curând, frica de ceea ce avea să se întâmple cu oamenii, cu destinele lor, era uriașă, ca să nu spun paralizantă. Sârbii aveau să fie necruțători, iar asta o știam cu toții.

Tot ce au făcut în acești douăzeci de ani în Kosova e în afara oricărui comentariu. Nu aveam niciun dubiu că se vor răzbuca cum numai ei știu s-o facă. Și se cunosc „metodele” lor mustind de ură, de încrâncenare și de cruzime. În plus, erau ani buni de când poporul albanez din Kosova cerea pu-terilor occidentale bombardarea Serbiei. Să fie bombardată, de ce nu, pentru că așa nu se mai putea. Iar pe urmă, fie ce-o fi! Mă rugam și eu pentru asta, zi de zi. Paharul dăduse pe dinafară: condamnări, crime, jafuri, atentate, otrăviri, discriminări, umilințe, dispreț... Interzicerea mitingurilor paș-nice, conduse de dr. Ibrahim Rugova. Era prea mult. Chiar eu, elev în anul al patrulea de liceu în anul 1981, fusesem martorul cunoscutei revolte din Kosova, provocate de discriminările sociale și politice. Atunci se ceruse, pe bună dreptate, schimbarea statutului politic al Kosovei.

Din acel 11 martie, cu ani în urmă, teroarea sârbă nu s-a oprit nicio clipă. Ba chiar a sporit atât de mult, încât a devenit insuportabilă. Mașinăria statală și nestatală sârbă și-a pus în mișcare întregul arsenal de care dispunea, întreaga „măiestrie” în știința răului, toate mijloacele și metodele

violenței și ale terorii împotriva albanezilor. Mii de oameni au fost maltratați, anchetați, întemnițați, obligați să emigreze; mii de oameni au fost uciși, masacrați. Chiar și eu, ca mulți alții, m-am rugat fierbinte Domnului, zi de zi, ca NATO să îngenucheze Serbia. S-o lovească oricât de tare va putea. Și apoi fie ce-o fi! M-am rugat în genunchi. În gura mare sau în tăcere.

Am dorit mereu să trăiesc clipa aceasta, momentul în care blestemul nostru se va năpusti din cer, asemenea trăsnetului, asupra lor. Dar amintita măsură, intervenția, nu era ceva facil nici din punct de vedere politic, nici militar. Occidentul avea de înfruntat sfidări interne și externe. În câteva rânduri încercase să rezolve problema Kosovei cu mijloace politice, ceea ce s-a dovedit imposibil. Cel mai înveșunat adversar al intervenției NATO fusese Rusia. Câteva țări europene, precum Spania, Grecia, România, nu erau nici ele pentru intervenție. Nici China nu aproba așa ceva și nici câteva state asiatice, arabe, africane etc, care, chiar dacă nu erau consultate, nu era de acord cu bombardarea Serbiei.

Cu aceeași dilemă se confruntaseră și participații la conferința de la Rambouillet. Partea sârbă a rămas blocată pe poziția ei, fără a face niciun pas înapoi. Belgradul nu a semnat tratatul. Și la conferință, taberele au rămas pe aceleași poziții condiționate istoric, fără a accepta niciun compromis: blocul occidental, cu Statele Unite în frunte, care amenința cu intervenția armată dacă Serbia va refuza să semneze, și cel răsăritean, condus de Rusia, care respingea

intervenția armată, chiar dacă sârbii ar fi refuzat semnarea tratatului. Albanezii, cu unele controverse interne (datorate opțiunilor lor politice), erau gata să accepte orice. Contradicțiile geopolitice și geostrategice, problemele istorice și relațiile internaționale încordate, sistemul bipolar care nu se detensionase încă, ideologiile contrare explicau pe deplin poziția unora dintre state în această chestiune. Numai că opresiunea Belgradului nu putea fi suportată la nesfârșit și nici Serbia nu o putea ține mereu departe de ochii lumii. De fapt, sârbii nici nu încercaseră vreodată să ascundă cruzimea cu care îi tratau pe albanezi.

Iată că acum aceasta era scoasă la vedere. Statul sârb scăpase situația de sub control. Pe față sau pe ascuns, întreaga lună mă rugasem Domnului ca intervenția să se producă. Doream, din adâncul sufletului, ca lucrul acesta să se întâmple, ba chiar cu cât mai repede, cu atât mai bine. Căci pe cine-l mai interesau urmările? Noi, kosovarii, o doream din toată inima. Mai mult decât orice pe lume, voiam să fiu martorul uraganului de fier care avea să izbească Serbia. Pentru Kosova nu mai era cale de întoarcere: ostilitatea reciprocă ajunsese la paroxism. În această situație din ce în ce mai încordată exista o mare diferență: noi, albanezii, aveam în suflet speranța libertății, ei, sârbii, doreau să țină Kosova ocupată.

În acest context, în luna martie, „Criza Kosovei” a cunoscut o escaladare nemaivăzută. Cu cinci-șase zile înaintea bombardamentelor, străzile satelor și orașelor kosovare, mai

ales din zonele în care nu erau poziționate unități ale UÇK, fuseseră invadate de unități ale armatei, trupe paramilitare, poliție și tehnică de luptă. De militari și civili înarmați. Toate apelurile, cererile internaționale, întâlnirile, notele diplomatice, amenințările, blocajul militar al NATO nu clineau din loc Belgradul. Serbia hotărâse să nu dea înapoi. Rezistând în fața acestor mari presiuni internaționale, puterea de la Belgrad urmărea să-și îndeplinească ultima etapă a planului urmărit de decenii întregi: depopularea și sârbizarea Kosovei. Între timp, înaintea zilei de 24 martie și a declanșării bombardamentelor NATO, în Serbia (în presă și instituțiile științifice și guvernamentale, în piețe, în orașe și sate, pe șantiere, pe stadioane, în școli și universități, în unitățile spitalicești și biserici, în poliție și armată) urla cu forță uraganul propagandei antialbaneze și antioccidentale, de fapt anti-NATO. În felul acesta, fiecare sârb se pregătea fizic și spiritual pentru o confruntare cu Occidentul și cu NATO.

Fiecare sârb era pregătit să ucidă un albanez și, dacă era cazul, un cetățean occidental. În această atmosferă dementă, Televiziunea de Stat Sârbă (instituție de propagandă a naționalismului sârbesc) colinda zi și noapte prin satele și orașele Serbiei pentru a proiecta pe ecran cele mai extreme opinii antialbaneze și antioccidentale. Însuși dictatorul Milošević s-a exprimat cu trei zile înainte de debutul bombardamentelor: „Nu vom ceda Kosova cu niciun preț”. Iar șeful forțelor paramilitare sârbești, Vojislav Šešelj, în pragul bombardamentelor din 24 martie, la o adunare din

Sava Centar din Belgrad, a spus direct și simplu: „Dacă ne bombardează din cer, n-au decăt, dar în Kosova nu va mai exista nici picior de albanez”.

Serbia își începuse, așadar, marșul distrugător. Era pregătită, deci, să pornească genocidul în Kosova. Analistul american Janusz Bugajski, bun cunoscător al realității albaneze și balcanice, a atras atunci atenția cu aceste cuvinte: „... ceea ce se poate petrece în Kosova va fi mult mai periculos și mai barbar decât ce s-a petrecut în Croația și în Bosnia”. Era clar acum că, dacă Serbia va fi lovită de NATO, albanezii vor fi loviți de sârbi de patru-cinci ori mai puternic. Deci, „lovitura sârbă” va fi cumplită, la limita genocidului. Referindu-se la acest aspect cutremurător, marele nostru scriitor Ismail Kadare constata: „Curajul criminalilor este însoțit mereu de un dispreț la adresa civilizației. Este disprețul cunoscut al bandiților care au cuțitul în mână. Acest dispreț este hrană spirituală pentru ei, extaz, le dă curajul de a merge mai departe. Ceea ce se vede în declarațiile lor ucigașe; ceea ce s-a văzut clar în cursul tratativelor de la Paris, când în spatele comportamentului lor enervant se observa bine ce au de gând să facă. Serbia are toate tarele totalitarismului, plus ceea ce dictaturile clasice, cea a lui Hitler sau a lui Stalin, nu aveau: anarhia în crimă”. Referitor la ceea ce se întâmpla sau urma să se întâmple în Kosova, președintele Statelor Unite ale Americii, Bill Clinton, spunea: „Avem de-a face cu forțele integrării și dezintegrării, cu forțele globalizării și tribalizării”.

Ultima călătorie

Cu șapte-opt zile înainte de 24 martie, i-am spus soției să se pregătească „fără mult tãmbãlãu” să mergem la țară, la Jegër, undeva la circa 60 de kilometri de Priština, să ne vizităm familia, câțiva dintre apropiați, și să ne bucurăm de peisajul Karadak-ului. Căci cine știe ce va mai urma.

— Trebuie să mergem! i-am spus Shpresei, cât timp aceasta făcea pregătirile de călătorie și punea de-o parte câte ceva pentru Niku.

— Vezi să nu atragi răul! mi-a răspuns ea.

În sinea mea aveam o presimțire neagră, și anume că aceasta avea să fie ultima noastră călătorie la rude înainte de intervenția NATO. Și n-aș fi vrut să atrag răul, deși eram sigur că acesta, răul cel mare sârb, se apropia și că numai intervenția internațională l-ar fi putut împiedica. Deci, bombardamentele erau necesare, era deja clar că erau singura soluție pentru a opri dezastrul. Cât avea să ne coste această intervenție era o enigmă. Călătoria noastră la țară nu pornea neapărat de la nevoia de a-mi întâlni mama, tatăl, surorile și celelalte neamuri de acolo. Eram absolut sigur că va fi ultima noastră întâlnire, o întâlnire tăcută de adio. Așadar, fără a avea intenția de a-i tulbura cu vizita mea neobișnuită (oamenii erau și așa destul de neliniștiți), mă gândeam că și ei vor înțelege că, în cele din urmă, ceva neobișnuit, ca niciodată până atunci, era pe cale să înceapă. Semne și mesaje sumbre veneau de peste tot, iar eu credeam trebuia să le duc un mesaj lor, acolo, la sat.

— Nu vreau să atrag răul, i-am spus soției. Oricum este cumplit, mai rău de atât nu se mai poate.

Nu voiam să lungesc discuția, căci nu aveam intenția s-o supăr și mai mult pe Shpresa. Și nici ea nu a mai insistat. Terminând pregătirile, am plecat. Am călătorit liniștiți, fără probleme, iar Niku a dormit tot drumul.

Am petrecut acolo trei zile. Situația se agrava de la o zi la alta, ca să nu zic de la o oră la alta. Firește că oamenii erau îngrijorați de ceea ce se întâmpla, de viitoarele represalii și de violența forțelor de represiune, de jafurile fără perdea, de punctele de control apărute peste tot ca ciupercile după ploaie și se întrebau când va începe intervenția NATO. Aceasta era întrebarea întrebărilor. La tot pasul întâlneai puncte întărite ale poliției și armatei sârbe, care sporiseră sentimentul de frică. Oamenii trăiau în nesiguranță și erau deprimați. Singura speranță era intervenția cât mai rapidă a forțelor occidentale. Toți așteptam ca aceasta să aibă loc cât mai curând. Prezența forțelor sârbe îi neliniștea pe albanezi, îngroziți de perspectiva unor viitoare masacre.

Oamenii, fără excepție, erau înfricoșați. În aer plutea un presentiment trist. Veneau ceasuri grele, pline de necunoscut, turbate. Eram numai ochi și urechi. Nesiguranța pusese stăpânire pe tot. Vecinii noștri sârbi din Jegër erau mobilizați. Stăteau pregătiți să execute ordinele venite de la comandamentul sârb. Momentul era din cale afară de tensionat. Pretutindeni domnea neliniștea.

Nu puteam înțelege defel această escaladare a urii. Mi se părea ceva ireal. La Jegër, mai mult ca oriunde, relațiile dintre albanezi și sârbi fuseseră tot timpul stabile, de bună vecinătate, fără dispute politice. Ani la rând, indiferent de situația politică, oamenii conviețuiseră în bună înțelegere. Deși mai existaseră dispute, localnicii nu se contraseră pe motive politice, nu se purtaseră în mod necontrolat ca acum. Totuși, chiar și sârbii din Jegër făceau parte din puterea ocupatoare. Fuseseră adoptați de instituțiile polițienești, militare, administrative. Uneori pe față, alteori în secret, în mod conspirativ. Și consătenii mei sârbi, așa cum își sprijiniseră de-a lungul istoriei puterea politică și polițienească, tot astfel făcuseră și în ultimii ani sub forme și în moduri diverse: adunând informații, supraveghind intrările și ieșirile din sat, colaborând cu serviciile și poliția secretă ș.a.m.d. Uneori, chiar făcând parte din organele puterii, administrației, poliției și partidelor. Aproape toți liderii politici sârbi formați la Belgrad aveau simpatizanți la Jegër. Inclusiv extremiștii radicali ai lui Šešelj. În timpul confruntărilor din Croația și Bosnia, câțiva tineri sârbi din sat luptaseră ca voluntari acolo. Unii se întorseseră răniți, pansați la mâini și la picioare, alții șchiopătau, iar despre alți câțiva se spunea că luptaseră contra UÇK. Chiar dacă nu s-a afirmat public, rolul politic și naționalist jucat de Dušan Ristić din Jegër a fost mai mult decât evident. „Politician ziua” și „misionar” noaptea, se spune că Ristić ar fi fost unul dintre

apostolii naționalismului sârboman și că activase pentru „Serbia Mare”. Ziarele de la Belgrad scriseseră pe ici, pe colo că Dušan Ristić, unul dintre cunoscuții activiști comuniști din Kosova, demis din toate funcțiile în anul 1981, a avut un rol central în renașterea naționalismului sârb la sfârșitul anilor 1980, în pregătirea și izbucnirea „Revoluției Iaurtului”, care l-a adus la putere pe liderul ultranaționalist-comunist Slobodan Milošević. Tot astfel, între anii 1993 și 1995, fără a mai aminti și celelalte forme de represiune din trecutul mai îndepărtat sau mai apropiat, la Jegër și în împrejurimi a avut loc acțiunea coordonată administrativ-polițienească pentru confiscarea armelor. Sub acest pretext, nu a rămas nepercheziționată nicio casă din cele 830 câte are satul. Cu arme sau fără arme, oamenii fuseseră chemați la secțiile de poliție din Jegër și Gjilan, iar unii dintre ei fuseseră arestați. Presiunile, violența și torturile erau la ordinea zilei. Doi capi de familie, Salih Isufi și Mehmet Hajrullaku, nereușind să facă față torturilor fizice și psihice, au murit în arest. Casa lui Salih era la nici două sute de metri de a mea.

Dar lucrurile se înrăutățiseră și mai mult. Cum situația o luase la vale, vecinii noștri din Jegër, ca și când ar fi încercat să recupereze tot timpul pierdut în relațiile cu albanezii, se radicalizaseră rapid. Când autobuzul a intrat în sat, am văzut imediat că purtau uniforme. Și nu numai ei, ci și alți sârbi, pe care nu-i cunoșteam, umblau înarmați și în uniformă. Îi vedeam pe fereastra autobuzului

cum patrulau în sus și-n jos pe străzile și străduțele satului. Păreau nervoși. De ce și împotriva cui? În sat nu trăia altcineva în afară de sârbi și albanezi și, în cazul ăsta, pe cine se pregăteau să înfrunte? Apoi, în localitate și împrejurimi nu existau formațiuni UÇK active și nici acțiuni de război. Și dacă tot vorbim despre UÇK, trebuie amintit aici un lucru: comandamentul său general interzisese printr-un ordin strict folosirea oricărei forme de violență împotriva civililor din toate comunitățile, inclusiv din cele sârbești. Știam că NATO, dacă va ataca, avea s-o facă din aer, iar loviturile vor avea drept țintă obiective administrative și militare precise, precum și unități militare regulate și de poliție. Așadar, de ce bântuiau vecinii noștri sârbi înarmați prin sat?

Mesajul fusese dat. În zilele ultimului weekend pe care l-am petrecut acolo, oamenii mi-au spus că sârbii erau foarte tensionați și că formaseră echipe care patrulau zi și noapte prin localitate.

— Spun că se pregătesc să înfrunte NATO, mi-au povestit, printre altele, consătenii mei, cu care mi-am făcut timp să discut, adăugând că, într-adevăr, vecinii lor deveniseră foarte ostili în ultimul timp.

Și am mai înțeles ceva: vecinii noștri sârbi îi chemaseră să apere satul nu pe militarii din forțele regulate sau pe polițiști, ci pe membrii unităților paramilitare ale lui Šešelj și

Arkan*. În sat ajunseseră șapte-opt autobuze cu paramilitari. Majoritatea fuseseră cazați la consătenii noștri sârbi. Vecinii dăduseră deja unele semne de ostilitate. Semne rău prevestitoare. Oare aveau să treacă și ei la violențe, la crime și genocid? Cine știe... Poate că printre ei se numărau și dintre aceia care vor evita să-și mânjească mâinile cu sângele nostru. Timpul avea să ne-o demonstreze.

M-am întors la Priština mai cătrănit decât plecasem. Cu sufletul negru de supărare și cu convingerea că furtuna necruțătoare se apropia. Cu sentimentul că lăsasem în urmă niște oameni mai expuși decât oricând unei primejdii de moarte. Căci toți, fără excepție, se aflau deja în cercul vicios al unei amenințări fatale.

* Željko Ražnatović (1952–2000), cunoscut sub numele de Arkan, a fost comandantul Gărzii Voluntare Sârbe, o forță paramilitară care a acționat în timpul războaielor din fosta Iugoslavie. Pentru rolul exercitat în timpul acestor conflicte, Arkan a fost acuzat de ONU de crime împotriva umanității (n. red.).